

Jonas Sjöstedt

EMU: fakta, argument och myter

Andra, reviderade upplagan

GUE/NGL

Europeiska förenade vänstern/Nordisk grön vänster
Parlamentariska gruppen - EUROPAPARLAMENTET

Innehåll

- EMU – mer politik än pengar · 1
- Teknokratins triumf över demokratin? · 3
- Små ekonomiska fördelar, stora risker · 14
- Myter och motargument · 18
- Det finns inte ett alternativ, det finns många! · 29

Röda EU-tema nr 1, *EMU: fakta, argument och myter*,
andra, reviderade upplagan,
är utgiven av Vänsterpartiets delegation i GUE/NGL.

GUE/NGL, Vänsterpartiets delegation, ASP 8H 341,
European Parliament, Rue Wiertz, 1047 Brussels, Belgien
www.vguengl.org
www.europarl.eu.int/gue

Produktion: Amledo & Co.; www.amledo.com
Grafisk form: Mats Einarsson
Omslagsillustration: Hans Lindström
Övriga illustrationer: Gunnar Svensson
Tryck: Strands Tryckeri 2003

EMU – mer politik än pengar

Den 14:e september 2003 avgör svenska folket om vi ska avskaffa vår valuta och istället ansluta oss till euron. Det är ett beslut som är avgörande inte bara för vår ekonomi, utan också för om vi i framtiden ska kunna välja en annan ekonomisk politik, för hur mycket makt vi ska lämna över till EU och för sysselsättning och välfärd i vårt land.

I den här skriften vill jag belysa olika argument för och emot EUs valutaunion. EMU och euron handlar främst om politik; de ekonomiska argumenten för en gemensam valuta i EU har alltid varit svaga och ifrågasatta. Därför fokuserar den här lilla skriften främst på politiska argument för och emot EMU. Om frågan om EMU bara hade handlat om att vi skulle ha samma valuta i olika länder så hade den inte varit så komplicerad. Frågan hade knappast heller varit värd en folkomröstning i så fall. Jag hade nog själv varit för en gemensam valuta om det bara hade handlat om det. Men en valutaunion har en rad andra konsekvenser som är långt viktigare än om vi behöver växla pengar när vi reser eller inte. Det är om de konsekvenserna som folkomröstningen i vårt land bör handla.

Tanken på en gemensam valuta i EU är gammal. Olika förslag har diskuterats under flera årtionden. Men beslutet om EMU togs i det fördrag som EU antog i Maastricht 1991. Maastrichtfördraget är avgörande i EUs utveckling på en rad områden. Här finns inte bara planerna på gemensam valuta och gemensam ekonomisk politik i EMU fastlagda. I fördraget beslutas också att EU ska utveckla en enhetlig utrikespolitik och tala med en röst i världen. I Maastrichtfördraget läggs grunden till den gemensamma EU-militär som nu byggs upp. Här tas beslutet som gör att EU på allvar kan börja lagstifta om frågor som berör våra rättssystem och gränskontroller. Här läggs grunden för gemensam flyktingpolitik och polissamarbete. Ett EU-medborgarskap inrättas. EG byter med detta fördrag namn till EU, den Europeiska Unionen. Med Maastrichtfördraget tar

”Jag vill inte ha en federal utveckling. Svenska folket har inte gått med i en federation. EMU kan mycket väl komma att kräva en europeisk finanspolitik”

Göran Persson
i Veckans Affärer
20/10 -97

EUs utveckling från samarbete mellan länder till förbundsstat fart på allvar. Denna utveckling har lett till att man inom EU nu på fullt allvar diskuterar att EUs fördrag ska bli en författning, att en EU-president ska inrättas och att EU ska döpas om till Europas Förenade Stater. Euron och EMU är den enskilt viktigaste delen av denna utveckling. Målet med den gemensamma valutan är att centralisera ekonomisk och politisk makt till EU, att vara en avgörande byggsten i konstruktionen av EU-staten.

EMU har genomförts i flera steg. Under större delen av 90-talet har EUs medlemsländer anpassat sin ekonomiska politik för att klara valutaunionens krav. Inte minst har det inneburit att man sålt ut statliga företag och hållit tillbaka de offentliga utgifterna. I början på 1999 låstes EMU-valutornas växelkurser till varandra. I praktiken började EMU-ländernas valutor därmed att fungera som en valuta redan då, tre år innan de gemensamma sedlarna och mynten infördes i början på 2002. Det gör att vi nu har flera års erfarenhet av EUs gemensamma valuta, vi kan börja dra de första erfarenheterna och slutsatserna. Vi kan också se att det inte har varit någon ekonomisk nackdel att vi står fria från euron. Vår ekonomiska utveckling har under perioden varit bättre än de flesta euroländers.

Om vi avskaffar vår valuta, överlämnar en betydande del av vår valutareserv till EU och i praktiken avskaffar vår riksbank, så finns det därefter ingen väg tillbaka. I EU-fördraget ges ingen möjlighet att lämna EMU eller att upplösa valutaunionen om den skulle bli ett misslyckande. När jag har frågat EU-kommissionen på parlamentets frågestund så har de bekräftat att ett land som anslutits till euron inte därefter kan ångra sig och lämna valutaunionen. Valet vi gör i folkomröstningen är därför avgörande för politikens villkor under många år framöver. Ett nej kan man ångra om man efter ett antal år inser att man har gjort fel, men ett ja går inte att ta tillbaks.

Vi har avgörandet i vår hand. Sverige fick visserligen inget juridiskt undantag från EMU i våra medlemskapsförhandlingar, även om våra förhandlare då lät påskina att vi hade fått ett sådant undantag för att försöka få svenskarna mer positiva till EU-medlemskapet. Men i praktiken har EU accepterat att det är svenska folket som avgör frågan. Även det har EU-kommissionen tydligt bekräftat när jag har frågat dem. Vi har ett val. Befolkningarna i de tolv länder som nu har euron blev aldrig tillfrågade i folkomröstningar. Om de hade blivit det kanske valutaunionen aldrig hade blivit verklighet. Men vi kan välja att stå fria från euron.

"Alla jag träffar och diskuterar med tar det som en självklarhet att euron är en del av bygget av ett federalt Europa."

Leif Pagrotsky
i Dagens Industri 21/2

Teknokratins triumf över demokratin?

När man läser Maastrichtfördraget lägger man snabbt märke till en avgörande skillnad mellan konstruktionen av EMU och avsnitten om andra politiska områden. De andra politiska områdenas inriktning beskrivs med några få rader och det slås fast hur besluten ska tas. Kapitlet om EMU är däremot utformat in i minsta detalj. I det avgörs inte bara frågor som hur övergången till valutan ska ske och hur centralbanken ska fungera. Här finns också själva inriktningen på den ekonomiska politiken fastlagd. I texten kan man läsa att en av EMUs grundpelare är att valutaspekulationen ska vara fri. Här står att det överordnade målet för den ekonomiska politiken är stabila priser. I praktiken överordnas detta mål andra målsättningar som god tillväxt, välfärd och sysselsättning. Det är här det läggs fast att centralbanken, ECB, inte får ta instruktioner från folkvalda. Här bestäms det hur högt budgetunderskott man får ha och hur hög inflationen får vara för ett land som ska delta i EU:s valutaunion.

Fördraget är EUs motsvarighet till en grundlag. Det är unikt att skriva in den ekonomiska politikens innehåll i en grundlag. Precis som med andra grundlagar så är det svårt att ändra EUs fördrag. EUs fördrag kan bara ändras om alla unionens medlemsländer godkänner förändringen i sina respektive parlament. Det gör att vart och ett av unionens medlemsländer har vetorätt mot varje betydande förändring av EMUs inriktning. Men flera av de frågor som finns inskrivna i fördraget är tydliga politiska val och prioriteringar som i ett vanligt land hade avgjorts av parlamentet och därmed av medborgarna via valen. Det kan ju exempelvis gott tänkas att en majoritet av en befolkning vill att låg arbetslöshet ska prioriteras lika högt som låg inflation eller att man kan tänka sig att begränsa valutaspekulationen. Men genom EMUs konstruktion kan viktiga politiska val som dessa inte längre göras av de nationella parlamenten och därmed inte påverkas av befolkningarna. Även om regeringarna i alla medlemsländer utom ett vill ha en förändring, så kan ett land förhindra den. Inget EU-land har heller föreslagit några betydande förändringar av EMUs konstruktion, det är knappast politiskt möjligt i dagens EU. Inte heller den svenska regeringen, vars mi-

nistrar ibland kritiserat exempelvis slutenheten i ECB, har föreslagit några ändringar av fördraget. Den enda egentliga åsikt Sveriges regering har framfört om EMU har varit att mynten inte skulle innehålla nickel, men så blev inte beslutet, vilket många allergiker kan få problem av.

Genom att skriva in politikens inriktning i fördraget så har man allvarligt begränsat demokratins och folkviljans möjlighet att i framtiden ändra den ekonomiska politiken. Värdet av våra riksdagsval devalveras när riksdagen i praktiken blir maktlös i flera avgörande vägval i vår ekonomiska politik. Detta är en begränsning av demokratin som bör avvisas oavsett vad man tycker om EMU-politikens innehåll i sig.

För att förstärka valutapolitikens onåbarhet så är EUs centralbank, ECB, starkt oberoende. ECBs beslut om valutan styrs av en direktion i Frankfurt. De sex ledamöterna i direktionen är uttryckligen förbjudna att ta instruktioner från folkvalda, det oavsett om det handlar om politiker från EU eller medlemsländerna. Meningen med instruktionsförbudet är att garantera att politiker och folkviljan inte ska kunna påverka valutapolitiken i EMU. Direktionen ska istäl-

let strikt se till vilken politik som leder till stabila priser. De behöver inte som politiker ta hänsyn till hur väljarna upplever arbetslöshet och orättvisor i samhället. De mycket välavlönade direktörerna i ECB utses för åttaåriga mandatperioder. De kan inte väljas om, den som ska bli omvald kan ju plötsligt börja ta politiska hänsyn till vad de politiker som ska utse direktionen tycker om den ekonomiska politiken. De nationella centralbankscheferna i euroländerna är kopplade till centralbanken via ett råd som heter ESCB. Även de är förbjudna att ta instruktioner av folkvalda och de blir därmed i praktiken ECBs utsända i medlemsländerna, inte tvärtom. I januari 2003 föreslog ECB att nya regler för omröstningar ska införas för ESCB. De nya reglerna skulle innebära att cheferna för små euroländers centralbanker inte ska få delta vid lika många omröstningar som de stora ländernas representanter. De nya reglerna föreslås träda ikraft när fler länder har anslutit sig till euron.

Även den svenska riksbanken har gjorts oberoende av de folkvalda i riksdagen, detta som en direkt anpassning till EMU. Den svenska riksbankens inriktning på valutapolitiken har också ändrats så att inflationsmålet satts främst, inte den fulla sysselsättningen. Men den svenska riksbanken är fortfarande betydligt mer öppen än ECB. Protokollen från direktionens möten blir offentliga efter tre veckor i Sverige, detta ger utrymme för en offentlig debatt om räntepolitiken. I ECB är samma beslut hemliga i 30 år. ECB har också formellt klagat till Sverige mot denna rest av demokrati i vår riksbank och man kräver att den ska bli mer sluten.

Trots att även den svenska riksbanken är oberoende så spelar det stor roll att vi står fria från EMU även på detta område. Den svenska riksbanken anpassar sina beslut efter vad som är bäst för den svenska ekonomin. ECB anpassar sina räntor och andra åtgärder efter genomsnittet i euroområdet. Om Sverige har en annan ekonomisk utveckling än eurosnittet, vilket många euroländer redan har, så kommer EUs valutapolitik att fungera sämre för vår ekonomi än om vi har kvar vår frihet. Står vi fria från euron kan vi dessutom välja att återigen göra riksbanken mer ansvarig inför de folkvalda.

Liksom många andra delar av EU är valutaunionen ett projekt som har genomförts uppifrån. EU har spenderat miljarder på "information" för att göra medborgarna mer positiva till euron. Trots det har motståndet varit betydande i många EU-länder. Men bara i ett land, Danmark, har folket fått rösta om valutaunionen. Danskarna röstade nej till euron hösten 2000. I Frankrike anordnades en folkomröstning om Maastrichtfördraget 1992. Men vid den tidpunkten var det osäkert om valutaunionen verkligen skulle bli av. Faktum är att

befolkningarna i euroländerna inte har blivit tillfrågade om de vill ha EMU. Ur demokratiskt perspektiv är det riskabelt att genomföra genomgripande och osäkra projekt som EMU utan att låta folket avgöra saken.

Superstat och högerpolitik

När EMU förhandlades fram på och inför toppmötet i Maastricht 1991 var det två politiska strömningar som dominerade i EU och som starkt färgade EMU:s utformning. Den ena strömningen var viljan att omvandla EU till en kraftigt överstatlig union med gemensam politik på de flesta avgörande områden. Den andra strömningen var att högern vid den tidpunkten dominerade politiken i de flesta stora EU-länder. Såväl i Västeuropa som i USA stod högerens förenklade bild av hur ekonomisk politik ska skötas vid en absolut höjdpunkt i samhällsdebatten. Monetarismen, tanken att den ekonomiska politiken bara ska fixeras vid låg inflation och budgetbalans, var mycket stark. Tanken var att andra ekonomiska problem skulle lösas mer eller mindre av sig själva bara den strikta monetarismen fick råda. Dessa idéer är också EMUs politiska grund.

"En marknad, en valuta, en lag",

ECBs chef
Wim Duisenberg
17/9 -00

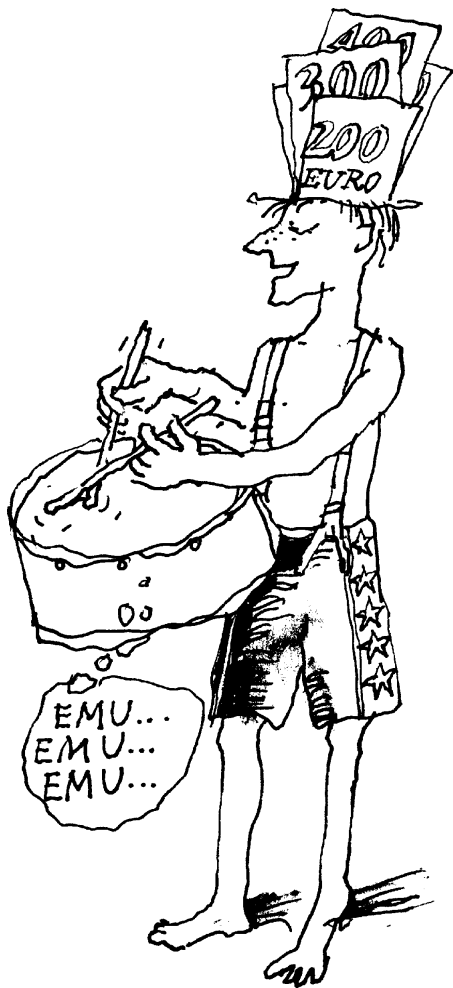
EMU utformades i nära samarbete med de stora företag som i det tysta har avgörande inflytande på EUs utveckling. Under många år drev storföretag i EU på utformningen av EMU via sin speciella lobbyorganisation för valutaunionen, AMUE.

För att en gemensam valuta ska kunna fungera i flera olika länder krävs att den ekonomiska politiken samordnas. Inför skapandet av EMU skedde det främst genom att EU-länderna lät EMUs konvergenskrav styra den ekonomiska politiken. Konvergenskraven slår fast att länderna ska ha låg inflation och låg ränta, en begränsad sammanlagd statsskuld och ett lågt årligt budgetunderskott. Det femte konvergenskravet är att man ska ha fast växelkurs gentemot de andra EMU-länderna. Utöver konvergenskraven kräver EMUs regler att man avskaffar alla hinder för valutaspekulation och det politiska inflytandet över de nationella centralbankerna.

När valutaunionen nu har genomförts ställs kraven på hur de nationella ekonomierna ska skötas främst genom EMUs stabilitetspakt. Här är kraven på budgetdisciplin ännu hårdare än i konvergenskraven. Det land som inte följer kraven varnas av EU. Om det då inte följer uppmaningarna kan landet bötfällas med miljardböter. Men det är bara länder som anslutits till euron som kan straffas med böter. År 2001 varnades Irland för att landet hade för hög inflation och

hösten 2002 fick Portugal en varning för att man hade för stort underskott i budgeten.

Om inte spänningarna inom EMU ska öka ytterligare är det avgörande att den ekonomiska politiken likriktas allt mer. Valutaunionens stabilitet hotas om olika euroländer bedriver i grunden olika ekonomisk politik. På längre sikt kommer valutaunionen knappast att fungera om inte EU också får allt större direkt makt över medlemsländernas offentliga utgifter och skattesystem. Helt i linje med det har Tyskland och Frankrike i EUs framtidskonvent föreslagit att delar av EUs skattepolitik ska göras överstatlig, utan vetorätt för enskilda länder. En sådan utveckling är en logisk konsekvens av en gemensam valuta. Det är också poängen med EMU, genom valutan överförs makten över den ekonomiska politiken till EU. Därmed flyttar också makten över politikens utformning från medlemsländerna till unionen på en rad områden. Det är just genom skatter och offentliga utgifter som politiken styrs på många områden. En politisk centralisering genomförs på så vis med valutan som verktyg. Euron är ett medel för att nå ett politiskt mål, det om en EU-stat. Denna politiska maktcentrering har varit det avgörande politiska motivet för EMU. För ett land som Sverige kan övergången till en allt mer likriktad skatte- och budgetpolitik bli extra smärtsam. Vi har en förhållandevis ambitiös välfärds politik och höga skatter. För oss handlar en anpassning till en gemensam skatte- och budgetpolitik med all sannolikt om betydande neddragningar i den gemensamma välfärden för att närma oss en gemensam nivå.

Redan nu är det uppenbart att vissa länder och regioner passar sämre in i euroområdet än andra. Den överhettade irländska ekonomin skulle må bra av en högre ränta och högre värderad valuta. Andra länder som brottas med stagnerande ekonomi och hög arbetslöshet skulle behöva motsatt valutapolitik. Risken är uppenbar att vissa regioner och länder kan drabbas betydligt hårdare av ekonomiska kriser när de inte längre har en egen valutapolitik. När detta sker inom en nation kan det kompenseras på olika vis. Den nationella valutans värde kan ändras. Företag eller löntagare kan flytta inom landet. Resurser kan föras över från en del av landet till en annan via olika nationella stödformer. Men i EU finns inte dessa stötdämpare. Med euron riskerar kriserna att bli djupare och slå hårdare.

Inom EU är rörligheten på arbetsmarknaden låg mellan olika länder och EUs budget som motsvarar drygt en procent av ländernas BNP är redan in-tecknad, främst till olika mer eller mindre bisarra jordbruksstöd. Redan nu höjs därför kraven inom EU på att öka omfattningen på budgeten. Om det skedde skulle EU kunna föra över resurser till de länder som blir valutaunionens förlorare. Men en större EU-budget måste betalas. Inte minst kan det bli länder som Sverige, som redan tillhör unionens stora nettobetalarare, som kan få betala in mer pengar till EU-kassan. Priset för det blir att mindre pengar finns kvar för vår egen offentliga sektor. EUs jordbrukspolitik och regionalpolitik, som svarar för unionens absolut största utgifter, är dyrbara och ineffektiva system för att föra över resurser mellan regioner. EU har dessutom mycket dålig kontroll på hur de egna pengarna används. När EUs revisionsrätt i november 2002 redogjorde för sin analys av budgetåret 2001 slog man fast att EUs kontrollsystem är så dåligt att man bara kan gå i god för att 5% av utgifterna på ca 800 miljarder

kronor har varit korrekta. Med EMU ökar trycket för att EUs budget ska växa. Tanken har stöd inom EU också därför att mer pengar innebär mer makt. Med sina bidragssystem som verktyg styr EU politikens innehåll i medlemsländer på olika områden.

"När den finske skogsarbetaren med glädje tar och får ett jobb i en fransk vingård, då fungerar EMU"

Göran Persson i
Dagens Politik 9/5-96

En gemensam valuta fungerar betydligt bättre om det råder rörlighet på arbetsmarknaden i hela valutaområdet. Men inom dagens EU är det främst en liten välutbildad elit som flyttar mellan medlemsländerna. Olika språk och kulturer och det faktum att de flesta vill bo nära familj och vänner gör att få flyttar till arbete i andra medlemsländer. I USA är rörligheten på arbetsmarknaden mellan olika delstater betydligt större än i EU. För att öka rörligheten i euroområdet brukar företagens organisationer och vissa ekono-

mer föreslå att tryggheten i arbetet ska försämrats och att ersättningen vid arbetslöshet sänkas. Detta för att valutaunionen ska kunna fungera bättre. Men att känna sig tvungen att flytta till ett annat land för att försörja sig innebär knappast någon frihet för den vanlige löntagaren.

Varje år granskar EU-kommission hur medlemsländerna uppfyller valutaunionens krav. Även Sverige granskas, men eftersom vi står fria från euron kan vi inte bötfällas om vi inte lyder direktiven. EU-kommissionen brukar ständigt rekommendera att medlemsländerna ska sänka skatterna. Underskott i statsfinanserna ska kompenseras med nedskärningar, inte höjda skatter. EU-kommissionen brukar ge ganska detaljerade råd till medlemsländerna. I riksdagens EU-nämnd har moderaterna många gånger belåtet konstaterat att den politik som den svenska regeringen rekommenderas av EU stämmer mycket väl överens med högerns ekonomiska syn. Bland de åtgärder som EU-kommissionen har velat se i Sverige finns sänkta skatter och sänkningar i ersättningen till de arbetslösa. Kommissionen har också applåderat vårt nya pensionssystem som gör våra pensioner mer beroende av börsutvecklingen. Det är ett pensionssystem som missgynnar kvinnor och arbetare som har lägre sammanlagd livstidsinkomst. EU-kommissionen har också applåderat vårt system med budgettak som innebär att vi inte kan använda överskott i statens finanser om vi skulle vilja det. Det är ingen tvekan om att en viktig orsak till att näringslivets organisationer och delar av högern är så förtjusta i EMU är att de genom valutaunionen lyckas binda oss vid en högerinriktad ekonomisk politik, en politik som majoriteten av svenska folket upprepade gånger har avvisat i allmänna val, nu senast i valet 2002.

Den egna svenska riksbanken och rörliga växelkursen har fungerat bra de senaste åren och är en viktig bidragande orsak till vår goda ekonomiska utveckling. Riksbankens verksamhet har dessutom gett ett kraftigt överskott. 2000 och 2001 kunde riksdagen föra över sammanlagt 40 miljarder kronor från riksbankens överskott till statskassan. Det är pengar som gick direkt till att förstärka välfärden i Sverige. Hade vi varit en del av eurozonen hade detta inte varit möjligt, då hade vi inte haft någon självständig riksbank. ECB och EU framförde också officiella klagomål till Sverige för att vi på detta sätt använde våra egna pengar till vår välfärd. Den svenska finansministern Bo Ringholm påpekade dock att vi kunde göra så just eftersom vi inte ingår i euroområdet. 40 miljarder kronor är ett betydande tillskott till statens budget. Det kan motsvara hela det

"Den europeiska monetära unionens (EMU) allra största värde för näringslivet är kanske det faktum att nationella regeringar får ett externt tryck att vidtaga nödvändiga men inte alltid populära åtgärder."

ABB:s koncernchef

Percy Barnevik

i Dagens Nyheter 10/7 -95

samlade utrymmet för nya reformer under ett par år.

Genomförandet av EMU har inneburit en ständig press på att hålla nere de offentliga utgifterna i medlemsländerna. Åtstramningarna som delvis gjorts i en besvärlig konjunktur har inte bara gett försämrad välfärd, de har sannolikt också påverkat tillväxt och sysselsättning negativt. Pressen på vår välfärd kommer att öka ytterligare om vi ansluter oss till euron. Även anhängarna av euron inser det och anser som regel att man på något vis måste skydda ekonomin från de kraftiga svängningar som kan uppstå när vi inte längre har en självständig valutapolitik. När valutans värde inte kan ändras vid en krissituation måste det i stället finnas en ekonomisk buffert att ta av för att kunna minska företagets kostnader. Risker är annars att produktion slås ut eller flyttar ur landet. Detta

"I klartext betyder det: mindre utrymme för välfärdsreformer"

Göran Greider,
Dala-Demokraten 13/3 -02
om EMU-utredningens förslag på höjt överskottsmål

har berörts i de statliga konsekvensutredningar som gjorts om EMU. Det finns i huvudsak två huvudmodeller för hur detta kan ske. Antingen kan kraven på överskott i statens budget ökas, eller så kan speciella buffertfonder införas.

I den senaste konsekvensutredningen föreslås därför att statens sparmål ska höjas från två till tre procent årligen.

Det innebär att det finns 20 miljarder mindre för de offentliga utgifterna årligen. I praktiken innebär det kraftfulla nedskärningar som ingen vet var de ska göras. LO har i stället förespråkat speciella buffertfonder. Exempel på sådana buffertfonder finns i Finland. Fonderna bygger på att löntagarna avstår löneutrymme till speciella fonder. En annan modell är att de finansieras av arbetsgivaravgifterna, men effekten kan bli densamma på löneutrymmet. I en krissituation kan medlen i fonderna användas för att minska företagets kostnader genom sänkta skatter eller avgifter. Men det är oerhört dyrt att kompensera för den förbättring av konkurrenskraften som kan ske genom en ändrad växelkurs. Beräkningar på de finska fonderna visar att de bara räcker för att ge en begränsad effekt under några månader. Buffertfonder har därför med rätta kritiserats för att vara ganska meningslös symbolpolitik. I bägge fallen är det löntagarna och de som är beroende av vår välfärd som får betala priset för att vi avskaffar vår valuta.

Vi är beroende av offentlig sektor i olika grad. Vissa grupper i samhället kan naturligtvis vinna rent ekonomiskt på lägre skatter och lägre statliga utgifter, andra blir förlorare. Den regionala balansen i Sverige är kraftigt beroende av att resurser omfördelas via statens transfereringar. En EU-anpassning av vår skatte- och budgetpolitik kommer sannolikt att öka klyftorna mellan olika regioner i Sverige. Jämställdheten mellan kvinnor och män gynnas också av en utbyggd

gemensam sektor. Den offentliga sektorn är en stor arbetsgivare till kvinnor, det är därför ofta de som drabbas hårdast vid nedskärningar. I länder med mindre ambitiös välfärdspolitik får ofta kvinnor oavlönat utföra de uppgifter, t.ex. barn- och äldreomsorg, som vi i Sverige löser via den gemensamma välfärdspolitiken. Kvinnor riskerar därför att bli dubbla förlorare med EMU.

Ett av konvergenskraven är att EMU-länderna inte får ha en sammanlagd statsskuld som överstiger 60% av BNP. I praktiken accepterar man länder med högre skuld, om de är på väg mot att klara målet. Kravet gäller ländernas bruttoskuld, man tar ingen hänsyn till hur stora tillgångar länderna har, exempelvis i form av statliga företag eller studielån som man lånat ut till medborgarna. För att möta kraven kan staterna sälja ut sina tillgångar. Det gör egentligen inte länderna rikare eller ekonomin bättre, men det gör det lättare att möta EMU kraven. Genom att formulera konvergenskraven med bruttoskuld i stället för nettoskuld läggs en press på länderna att privatisera gemensamma företag och tillgångar. Detta ligger väl i linje med EUs allmänna politik att privatisera och bryta upp offentliga monopol på områden som post, hamnar och telekommunikationer.

Den genomsnittliga arbetslösheten i euroländerna är ungefär dubbelt så hög som i Sverige. Mäter man hur många som är i arbete så blir skillnaden än större till Sveriges fördel. Massarbetslöshet har under flera årtionden varit ett gigantiskt problem i stora delar av EU. Trots det är det inget huvudmål för EMU-politiken att få fler i arbete. Tvärtom är kravet på stabila priser tydligt överordnat sysselsättningssmålen i fördraget. Jämför man med de instruktioner som den amerikanska centralbanken, Federal Reserve, har blivit tydligt hur enkelspårig ECBs politik är. Den amerikanska centralbanken har ett bredare uppdrag än ECB att se till vad som är bäst för USAs tillväxt och allmänna ekonomiska utveckling. ECB prioriterar stabila priser oavsett vad det innebär för EUs miljontals arbetslösa. Om ett samhälle närmar sig full sysselsättning ökar risken för inflation. ECB har i så fall som uppgift att kyla ner ekonomin med höjd ränta. Eftersom situationen varierar så kraftigt inom euroområdet är räntan ett mycket trubbigt vapen. Om inflationen börjar

"Vi har i Sverige valt att bygga vår välfärd på relativt höga skatter. Om besluten om skatter och utgifter förs över till europeisk nivå är det frågan om en oerhörd förändring av förutsättningarna för vår samhällsmodell."

Göran Persson
i boken *Den som är satt i skuld är inte fri*

"...sänka kostnaderna för arbete och/eller förbättra anpassningsbarheten hos arbetskraften, konsekvent återhållsamma löner, förbättra den reella löneflexibiliteten, skära ned i socialförsäkringssystemen och sänka skatterna..."

EU-kommissionen
24/4 -02 i förslaget till allmänna riktlinjer för den ekonomiska politiken.

"En mycket hög skattenivå tillsammans med förhållandevis generösa bidragssystem minskar incitamenten för att arbeta."

EU-kommissionen
22/4 -02 i rekommendation till Sverige i förslaget till riktlinjerna för den ekonomiska politiken

stiga och ekonomin överhettas i betydande delar av euroområdet ska ECB höja räntan. Men det drabbar också områden som har hög arbetslöshet och inte behöver någon räntehöjning. Där kan istället en iskall ekonomi kylas ner ytterligare.

Risken att EMU leder till varaktigt högre arbetslöshet har lyfts fram av de

"Det blir också allt mer uppenbart att små länder kommer att få en mer statistbetonad roll. Europeiska centralbanken har 17 ledamöter i rådet och det anses inte fungera. Med 25 ledamöter, som kommer med olika uttalanden och signaler, skulle det fungera ännu sämre. En svensk representant i ECB skulle troligen inte ha en fast plats vid bordet i framtiden."

Leif Pagrotsky
i Dagens Industri
21/2-02

statliga utredningarna om EMUs konsekvenser. Arbetslösheten riskerar att öka när vår industri möter hårdare konkurrens och vår växelkurs inte kan ändras. En sådan situation behöver inte bero på att den svenska ekonomin mistöts, det kan lika gärna bero på förändringar i vår omvärld som vi inte kan påverka. Ett exempel på det är hur Finlands ekonomi drabbades när ekonomin i Ryssland kollapsade. I Sverige kan vi drabbas hårt av en amerikansk lågkonjunktur. Om dollarn faller i värde minskar våra exportföretags konkurrenskraft snabbt. Det gäller inte bara de som exporterar till USA utan lika mycket de som konkurrerar med företag från Nordamerika eller med varor där priset sätts i dollar på världsmarknaden. Ett viktigt exempel är vår skogsindustri, Sveriges viktigaste exportnäring. Utan en

egen valutapolitik kan ändrad konjunktur i Nordamerika slå hårt i våra skogslän med arbetslöshet och utflyttning som följd.

EMU delar EU

EMU är en avgörande del av EUs utveckling till statsbildning. Samtidigt är flera nya länder på väg att bli medlemmar i unionen. Med euron har EU valt att prioritera utvecklingen mot stat istället för ett jämlikt samarbete mellan stater i hela Europa. De flesta av ansökarländerna har betydligt svagare ekonomi än de nuvarande medlemmarna. För flera ansökarländer kommer det att bli mycket svårt att klara EMUs konvergenskrav. Priset för EMU-anpassningen kan bli högt för dem som redan är mest utsatta i de nya EU-länderna. Ansökarländerna måste anpassa sig till EMU men de ges ingen möjlighet att tacka nej till euron den dag de anses klara kraven. Sannolikt kommer flera av ansökarländerna att stå utanför euroområdet under mycket lång tid framöver. Därmed delas EU i olika delar med olika villkor. I den första gruppen finns de länder som har euron och som tydligt rör sig i riktning mot en EU-stat. I den andra finns de länder som skulle kunna gå med i EMU, men som har valt att stå fria, Sverige,

Danmark och Storbritannien. I den tredje gruppen finns slutligen de länder som inte får gå med i euroområdet oavsett om de vill eller inte.

Med EMU delas EU på ett sätt som inte varit fallet tidigare. Det kommer säkerligen också att skapa politiska spänningar mellan de olika grupperna av länder. Även spänningarna mellan euroländerna kan bli betydande i tider av ekonomisk kris när de ska tvinga varandra till nedskärningar och har intressen av olika ekonomisk politik. Redan idag syns det tydligt att det är politiskt enklare att klämma åt små euroländer som Portugal och Irland än stora länder med problem som Frankrike, Italien och Tyskland. Ju fler länder som ansluts till euron desto besvärligare lär det bli att hantera valutaunionen. Ett mindre område med likartad ekonomisk utveckling kan passa för en enda valuta. Men ju större olikheterna blir, desto fler källor finns det till konflikter och till att valutaunionen blir instabil. Det finns heller inga tecken på att den ekonomiska utvecklingen mellan länderna jämnas ut så att man blir mer lika varandra och får intresse av samma ekonomiska politik. Skillnaderna är stora när det gäller tillväxt, inflation och statsfinanser. EUs inre marknad bygger på teorin om att länder och regioner ska specialisera sig på det de gör bäst så att stordriftsfördelar nås i hela unionen. Stämmer den teorin kan de ekonomiska skillnaderna öka än mer framöver.

Små ekonomiska fördelar, stora risker

En skvalpvaluta under pestflagg?

Även om EMU främst är ett politiskt projekt så har valutaunionen naturligtvis också ekonomiska effekter. På lång sikt är det svårt att förutspå hur projektet kommer att påverka den ekonomiska utvecklingen. Det finns anledning att ta tvärsäkra prognoser om ekonomiska fördelar eller nackdelar med en nypa salt. Helt klart är att under valutaunionens första fyra år så har vi inte haft någon ekonomisk nackdel av att stå fria från EMU. Tvärtemot vad många förutspådde inför att växelkurserna låstes mellan EMU-valutorna 1999 har den svenska ekonomin generellt utvecklats bättre än snittet i euroområdet. Vi har högre tillväxt och lägre inflation. Många trodde att den svenska räntan skulle bli betydligt högre än euroräntan. Men ränteskillnaden minskade istället och även om räntorna varierar är svenska räntor inte speciellt höga. Vi har dessutom bättre statsfinanser och färre arbetslösa än euroområdet. Nettoinflödet av investeringar till Sverige är positivt. Den svenska kronan har sedan eurons start 1999 i stort sett hela tiden varit högre värderad än euron. Det kan vara värt att minnas att ledande EMU-förespråkare hotade med stora ekonomiska nackdelar om vi inte gick med i euron från start. Carl Bildt hävdade att kronan skulle bli en skvalpvaluta medan folkpartisten Carl B Hamilton hävdade att det var som att hissa pestflagg över Sverige att inte ansluta oss till euron. De fick fullständigt fel i sina domedagsprofetior. Vi kommer att höra den typen av hot upprepas otaliga gånger inför folkomröstningen om euron, de har lika lite grund nu som då. Det kan vara klokt att komma ihåg vad som sades förra gången.

Fördelar

Det finns fördelar med att ingå i en större valutaunion. En är uppenbar, man behöver inte växla pengar när man reser mellan olika delar av valutaområdet. Men det är en fördel med mycket begränsad ekonomisk betydelse. En annan

fördel är att mindre företag som handlar mycket med andra euroländer får en enklare administration och att de inte riskerar att förlora pengar vid handel när växelkursen ändras. Man ska dock inte glömma att möjligheten att vinna på en ändrad växelkurs är lika stor som att man förlorar på förändringar i valutornas värde. Andra fördelar som man brukar framhålla är mycket osäkra eller har rent av visat sig vara felaktiga. Många euroanhängare hävdar att priserna blir lägre, men erfarenheten är att priserna har stigit kraftigt på flera områden i samband med övergången till euro. Ett annat argument är att turismen skulle öka med en gemensam valuta. Men turiståret 2002 var mycket bra i Sverige, medan turistbesöken blev färre i euroländer som Irland. Andra påstådda fördelar verkar helt enkelt gripna ur luften, som när man lovar högre tillväxt, lägre arbetslöshet eller högre investeringar.

En termostat för 15 villor

De ekonomiska riskerna med en valutaunion är betydande. Den största risken är att valutapolitiken inte passar det egna landets ekonomi. Den riskerar då att skada den ekonomiska utvecklingen. Man kan jämföra det med att ha centralvärme i villor över hela EU, men bara en termostat, placerad i Frankfurt. Risken är uppenbar att det blir för varmt eller kallt i många hus, medan det fortfarande är ganska behagligt i Frankfurt. Vi står sämre rustade såväl i ekonomisk medgång som i överhettning eftersom vi gjort oss av med ett viktigt styrmedel. Speciellt viktigt är det att behålla de styrmöjligheter vi har eftersom vi är internationellt beroende och att svängningarna kan komma snabbt i vår globaliserade ekonomi.

Allra allvarligast blir detta vid en kris som slår olika i olika delar av valutaunionen. Två möjliga scenarier kan vara om jordbruket i Sydeuropa konkurreras ut allt mer i en avreglerad världsmarknad eller om vår skogsindustri sätts under press av en lågkonjunktur i Kanada och USA. När man inte längre kan anpassa sin valuta till de ekonomiska realiteterna kan krisen snabbt fördjupas. Ett exempel på det fick vi i Argentina som gått in i en oerhört djup ekonomisk kris sedan man försökt byta ut och knyta upp sin valuta mot USA-dollarn. När krisen kom och man inte hade en egen valutapolitik slog krisen mångfalt hårdare mot vanligt folk och landets ekonomi som nu delvis har slagits i spillror. Bara några år tidigare var den argentinska ekonomin så stark att den klarade de krav som ställs på de EMU-länder som ska införa euron. Euron lär fungera hyggligt så länge den ekonomiska utvecklingen är hygglig. Det är i krisen som problemen

kommer. Därför anser många att det är klokt att avvakta med att bedöma eurons framtid till dess att en konjunkturcykel har passerat och vi kan se hur valutatan fungerar.

Valutan som spegel

Genom historien har det gjorts åtskilliga försök att låsa valutors växelkurser. Vi hade en nordisk valutaunion för hundra år sedan. Under efterkrigstiden var valutorna kopplade till dollarn i Bretton Woods-systemet. EUs valutasystem ERM bröt i praktiken samman i början på 90-talet. Genom historien kan vi se att fasta växelkurser kan fungera bra en tid. Men när ekonomierna utvecklas olika bryter systemet antingen samman eller så måste det inbördes värdet mellan de olika valutorna förändras. Valutornas värde speglar den ekonomiska situationen i olika länder. Därför är det naturligt att valutor kan variera i värde gentemot varandra. Med euron har man gjort det omöjligt att i ordnade former gå tillbaka till nationella valutor. Det är ett experiment i full skala med ovisst utgång.

Konjunkturpolitik

En lyckad ekonomisk politik bör kunna motverka starka svängningar i konjunkturen. Räntan och växelkursen är här viktiga hjälpmedel. Även budgeten och skattepolitiken måste kunna användas för att motverka effekterna av en lågkonjunktur. Genom att staten kan bedriva en politik för att hålla uppe köpkraft och investeringar kan en lågkonjunktur motverkas och vändas. Men det förutsätter att man kan spendera mer i lågkonjunktur för att sedan spara i bättre tider. Men EMUs stabilitetspakt sätter så snäva gränser för statens finanser att detta blir mycket svårt. I stället för att gasa i uppforsbacken kan EMU-länderna tvingas bromsa när stabilitetspaktens snäva gränser nås. På så vis kan lågkonjunkturer bli längre och djupare än nödvändigt. Priset för det blir fler arbetslösa och förluster i välfärd och tillväxt. Allt fler inom EU ifrågasätter nu om stabilitetspaktens snäva villkor är rimliga. Men att ändra paktens är svårt och politiskt känsligt, det skulle uppfattas som att EMU inte fungerar och att man släpper kraven på budgetbalans.

Den tyska ekonomin befinner sig i en allvarlig kris. Men med euron är flera

"Personligen har jag svårt att se någon ekonomisk nettofördel med ett medlemskap: jag tror snarare att det innebär en ekonomisk nackdel."

Lars Calmfors

professor i nationalekonomi
som 1996 ledde den stora
EMU-utredningen, Svenska
Dagbladet 22/11 -02

av verktygen för att åter få fart på hjulen avskaffade. Räntan kan inte sänkas, valutans värde kan inte ändras och stabilitetspakten tillåter inte att man stimulerar ekonomin och investerar sig ur krisen. Då återstår inte mycket mer än avregleringar och nedskärningar. Även om euron inte är den främsta orsaken till Tysklands kris så gör EUs valutaunion det svårare för landet att ta sig ur krisen.

Inflationen och tillväxten varierar kraftigt mellan euroländerna. Trots det tvingar euron dem att ha samma räntenivå. Det innebär att länderna får mycket olika realränta, skillnaden mellan räntan och inflationen. Det är realräntan som avgör hur mycket det egentligen kostar att låna pengar. Tyskland har EUs lägsta inflation och får därmed euroområdets högsta realränta. Det innebär att tillväxten blir lägre och att ekonomin bromsas upp. Länder som Portugal och Irland har hög inflation. Deras inflation ligger idag tydligt över euroräntan. Det innebär att priserna drivs upp ytterligare och att ekonomin stimuleras. Euron fungerar därmed åtstramande i de länder som behöver stimulans medan ekonomin stimuleras i de länder som behöver åtstramning.

Välfärd ger god ekonomi

Den ekonomiska teori som präglar EMU är ett ganska enkelspårigt högertänkande. Tanken är att låg inflation och balans i budgeterna i sig skapar god ekonomisk utveckling på andra områden. Men vill man ha en politik som skapar arbete och välfärd måste det också vara tillåtet att ha det som mål för hur politiken ska bedrivas. Att som i euroområdet ställa miljontals arbetsföra utanför arbetsmarknaden är ett slöseri både med människor och samhällets resurser. Hög systerlöshet och bra välfärd ger positiva effekter på den ekonomiska utvecklingen.

Som helhet ger EMU betydande ekonomiska risker och begränsade fördelar. Det kan gå bra, men är vi beredda att ta risken att det också kan gå riktigt dåligt? Man kan jämföra att stå fri från EMU med att ha en hemförsäkring. Vi får det en aning krångligare när vi oftare ska hantera andra valutor, vi betalar en liten premie när vi står fria. Men om huset börjar brinna är vi försäkrade. Vi står bättre rustade att hantera de kriser och svängningar som kan komma.

"Jag vet mycket väl att stabilitetspakten, liksom alla rigida beslut, är fäinig"

EU-kommissionens ordförande **Romani Prodi**
i Le Monde oktober -01

"Ifrågasätter man stabilitetspakten tvivlar man också på euron."

Jose Maria Aznar,
spansk premiärminister i en
reaktion på Prodis uttalande

Myter och motargument

I detta kapitel granskas några av ja-sidans vanligaste argument för euron. En del av argumenten är verkliga argument för EMU, andra är snarare att betrakta som myter i EMU-debatten

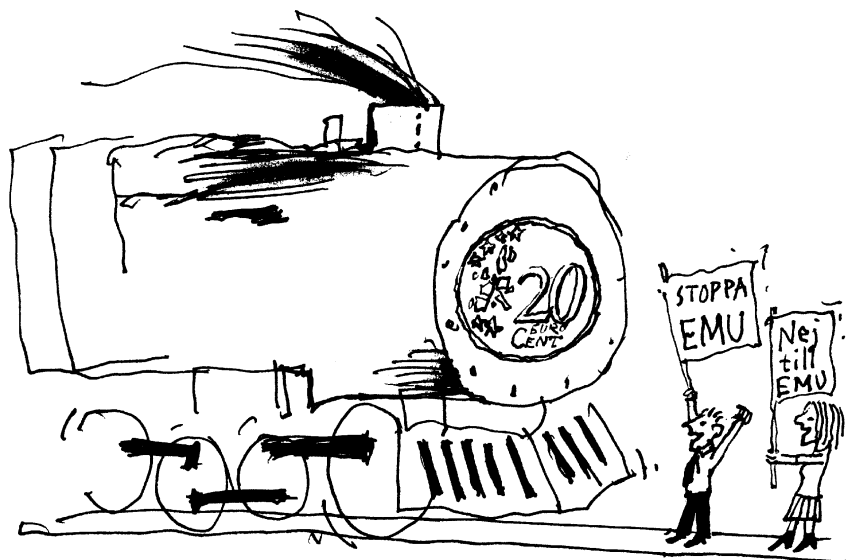
Den starka euron och den svaga kronan

Det är en vanlig föreställning att euron är en stark valuta medan kronan tappar i värde. Sannolikt tror en betydande del av svenska folket att kronan har tappat i värde gentemot euron sedan dess start. Det i själva verket är tvärtom. Det är självklart inte bra att ha en valuta som oavbrutet och massivt tappar värde gentemot andra valutor. Däremot är det helt rimligt att en valuta kan variera i värde, uppåt och nedåt, beroende på hur ekonomin förändras. Med tanke på det kan en ensidig fixering vid högt värderade valutor faktiskt vara mindre klok. Viktigare än kronans värde mot just euron är att kronan har ett värde som speglar vår ekonomis styrka och ett rimligt sammantaget värde gentemot valutorna hos alla våra stora handelspartner, inte bara euron.

Om en valuta är övervärderad kan ekonomin drabbas negativt, ett exempel på det hade vi i början på 90-talet när kronan hade låsts till de andra EU-valutorerna vid en hög kurs. Det fördjupade den ekonomiska kris som vi genomgick då. Krisen kunde hävas först efter att vi 1992 övergick till rörlig växelkurs.

Eurons utveckling efter starten 1999 var minst sagt darrig. En viktig grund till det var osäkerhet om den ekonomiska utvecklingen i eurozonen. En annan viktig orsak var att omvärlden har tvivlat på hur projektet kommer att fungera. Inte minst är det bristen på enhetlig centraliserad ekonomisk politik som skapar misstro mot euron. Därför behöver EU bevisa att man kan centralstyra den ekonomiska politiken i euroområdet för att vinna omvärldens förtroende för valutan.

Först dagen euron handlades i januari 1999 kostade en euro 9,54 svenska kronor. Bara under mycket korta perioder sedan dess har kronan varit lägre värde-

rad gentemot euron än så. När sedlarna och mynten infördes tre år senare kostade en euro 9,30 kronor. Däremellan hade euron gjort en riktig djupdykning mot de flesta andra valutor. Vid ett tillfälle, den 27 november 2000, bad jag EU-kommissionen redogöra för utvecklingen mot de flesta andra valutor i världen. Det visade sig då att euron tappat i värde gentemot 121 olika valutor sedan starten vid årsskiftet 98/99. Euron hade fallit mot valutor i alla delar av världen; exempelvis fanns valutorna från länder som Tunisien, Iran och Japan med på listan. Euron hade fallit mot stora valutor som dollarn, men också mot valutor från små länder som Island, Tongaöarna och Kap Verde. Även många länder med allvarliga ekonomiska problem som Nigeria och Albanien hade valutor som stärkts gentemot euron. Med det som bakgrund framstår det som lite svårt att begripa varför den som absolut vill ha en stabil och högt värderad valuta vill gå över till just euron.

De mest naturliga tidpunkterna för att mäta eurons värde gentemot andra valutor är när växelkurserna låstes och när sedlarna och mynten introducerades tre år senare. Även den jämförelsen visar att euron har tappat i värde mot de flesta andra viktiga valutor i omvärlden.

Europeiska centralbanken (ECB) offentliggör referenskurser för 28 valutor. Av dessa ökade 22 i värde gentemot euron mellan den 4 januari 1999 och den 28 december 2001:

Valuta	Växelkurs (valuta/euro, förändring i %)
Litauisk lita	-25,32 %
Amerikansk dollar	-25,24 %
Hong Kong-dollar	-24,75 %
Kanadensisk dollar	-21,81 %
Koreansk won	-16,95 %
Singaporeansk dollar	-16,61 %
Lettisk lat	-16,57 %
Brittiskt pund	-14,43 %
Polsk zloty	-14,15 %
Japansk yen	-13,76 %
Norsk krona	-10,20 %
Maltesisk lira	-9,89 %
Australisk dollar	-9,53 %
Tjeckisk koruna	-8,96 %
Schweizisk franc	-8,28 %
Nyzeeländsk dollar	-4,56 %
Ungersk forint	-2,51 %
Svensk krona	-1,78 %
Cypriotiskt pund	-1,25 %
Slovakisk koruna	-0,49 %
Bulgarisk lev	-0,49 %
Dansk krona	-0,18 %

Källa: ECB, Eurostat

Trots eurons svaga utveckling är det vanligt att dess förespråkare försöker framställa sig som anhängare av en stark valuta medan euromotståndare ofta anklagas för att vilja ha en svag valuta och för att vilja bedriva devalveringspolitik. Ofta hänvisas till Sveriges historia med devalveringar på 70- och 80-talet. Men idag finns ingen politisk kraft av betydelse som vill tillbaka till den politiken. Dessutom går det inte att devalvera när man har rörlig växelkurs. Valutans värde avgörs av valutahandeln, inte av direkta beslut av riksbank eller politiker. Extra märkligt blir det när borgerliga politiker försöker anklaga vänstern för ekonomiskt lättsinne. Senast de borgerliga partierna satt vid regeringsmakten upplevde vi en valutakris 1992 med 500% ränta, massiva underskott i statsfinanserna och snabbt ökande arbetslöshet. När vänsterpartiet och socialdemo-

kraterna haft ansvaret för statens finanser efter det har stabilitet och ordning dominerat.

Euron, stor och stabil?

Det är en vanlig föreställning att vi skulle få en mer stabil valuta om vi ansluter oss till euron. Men även euron varierar i värde jämfört med andra valutor på den globala valutamarknaden. Euron har sedan starten varierat mer i värde gentemot amerikanska dollar och japanska yen än vad kronan har gjort. Såväl när det gäller långsiktiga svängningar som dagliga ändringar i växelkursen så har kronan varit betydligt stabilare än euron. Självklart upphör vår valuta att variera i värde gentemot andra länder i euroområdet om vi ansluter oss, men priset för det kan mycket väl bli att vi i stället får större variationer gentemot andra viktiga valutaområden. Det finns inte heller något direkt samband mellan hur stor en valuta är och hur mycket den varierar i värde. Under senare tid kan vi konstatera hur stora valutor, som den brasilianska, kan variera mycket kraftigt i värde medan små valutor, som den isländska, är mer stabila. Det finns alltså inget som tyder på att euron blir stabilare bara för att det är ett större valutaområde. Enligt EUs egna prognoser är Tyskland, Portugal, Frankrike och Italien i närheten av, eller under, de gränser för budgetunderskott som ett euroland får ha. De länderna står för mer än 70% av ekonomin i euroområdet. Det är ingen vågad gissning att eurons stabilitet kan påverkas negativt av att de största euroländerna inte klarar de krav de själva har satt upp.

Lägre priser?

Ett annat vanligt argument är att euron skulle leda till lägre priser för konsumenterna. I teorin underlättar euron jämförelser mellan priser i olika länder och ökar på så vis konkurrensen vilket skulle leda till lägre priser. Så ser teorin ut, praktiken har hittills visat sig vara den motsatta. De flesta människor har heller ingen möjlighet att åka till ett annat euroland för att göra sina inköp även om varorna är billigare där. Det är natur-

"...finns en betydande risk för att den gemensamma penningpolitiken inte ska passa Sverige."

"...att det vid ett deltagande i valutaunionen kan bli svårare att föra en framgångsrik stabiliseringspolitik än vid ett utanförskap."

"Medlemsländerna i valutaunionen ger således inte bara upp sin penningpolitiska autonomi, utan även en viss del av den formella finanspolitiska självständigheten."

"En efterfrågestörning, som tenderar att minska produktion och inhemsk inflation, kan motverkas av en inhemsk penningpolitik om vi står utanför valutaunionen, medan den slår igenom fullt ut vid ett medlemskap, vilket leder till större variabilitet i sysselsättning, reallöner och vinster."

Regeringens EMU-utredning,
mars 2002

ligtvis också fullt möjligt att jämföra priser även med olika valutor. Det kräver några sekunders ansträngning och en miniräknare. Även inom Sverige kan priserna variera kraftigt. Det är billigare att handla mat i Göteborg än i Luleå. Priset på likadana CD-spelare kan variera kraftigt mellan butiker i samma stad. Därför är det inte förvånande att priserna inom euroområdet inte blir lägre och mer lika med en gemensam valuta.

Samstämmiga rapporter från konsumentorganisationer runt om i euroområdet visar att övergången till euron har lett till betydande prisökningar på många områden. Handlarna passade på att höja priserna och avrunda uppåt när konsumenterna var ovana vid den nya valutan. Det tar tid för konsumenterna att vänja sig vid euron. Enligt Eurobarometern från oktober 2002, nio månader efter att valutan införts, räknar bara 19% av konsumenterna priser i enbart i euro. 34% tänker i bägge valutorna medan närmare hälften av befolkningen fortfarande räknar om alla priser till sin tidigare valuta för att förstå hur mycket en vara kostar.

Områden där man verkar ha passat på att höja priserna extra mycket är kaféer, restauranger, livsmedel, bagerier, frisörer och bilreparationer. Eurobarometern visar att 82% av medborgarna i euroområdet anser att det har blivit dyrare att leva sedan euron infördes. I Grekland och Italien framkallade de kraftigt höjda priserna omfattande köpbojkotter från konsumenterna.

Göran Persson och andra EMU-anhängare har spekulerat i att svenskarna skulle bli mer positiva till EMU efter att de har använt euron på semesterresan. Effekten kan mycket väl vara den motsatta. Många svenskar som åkte till Syd-europa sommaren 2002 fick istället känna på de kraftiga prishöjningar som gjorts på varor och restaurangpriser. Detta trots att kronans värde har stärkts gentemot euron sedan starten. Det finns all anledning att befara att priserna kommer att höjas även i Sverige i samband med en övergång till euron.

Prisökningstakten är också generellt högre i euroområdet än i Sverige. I Sverige var inflationstalet 1,7% på årsbasis medan den var 2,3% i euroområdet enligt Eurostats mätningar i december 2002.

Enklare för exportindustrin?

Ett annat argument för valutaunionen är att den underlättar för företag som handlar med euroländer. De slipper besväret att hantera en annan valuta, och de riskerar inte att förlora pengar om växelkursen förändras. Detta är ett verkligt argument för EMU, men det har ingen avgörande betydelse för vår ekonomi. Det visar inte minst den statliga konsekvensutredningen 1996 som beräknar den möjliga resursbesparingen på växling och valutasäkring till 0,1–0,2 % av BNP årligen. Stora företag hanterar redan många olika valutor och kommer att göra det även i framtiden. De brukar dessutom ta speciella försäkringar mot växelkursrisker, terminssäkringar. För vissa mindre företag kan det dock vara en svårighet att hantera fler valutor. Man ska dock veta att de allra flesta små företag inte bedriver någon handel med utlandet. Andra företag handlar främst med länder utanför euroområdet som Norge. Fördelen med den försvunna växelkursrisken gentemot euron vid ett inträde i valutaunionen uppvägs delvis av att eurons värde svänger kraftigare mot andra handelspartners valutor. Gentemot dem ökar sannolikt växelkursrisken för företagen.

Den mindre fördel som det är att ha en valutaunion ska vägas mot de stora risker som valutaunionen innebär. Om efterfrågan faller i vår ekonomi, om vår tillväxt försvagas eller om vår valuta blir kraftigt övervärderad som 1992, utgör det nackdelar som är betydligt allvarligare för företagen än de fördelarna med euron. Om det hade varit korrekt att det är en stor ekonomisk fördel att ingå i ett större valutaområde borde rimligen större valutaområden genomsnittligt ha en mer omfattande handel och en bättre ekonomisk utveckling än små valutaområden. Men något sådant samband finns inte. Att företagens organisationer förespråkar euron har främst politisk grund. Med euron kan de få den högerpolitik med avreglerad arbetsmarknad och lägre offentliga utgifter som de länge har förespråkat.

EU och euroområdet är några av våra viktigaste handelspartner. Handeln i sig hindras inte av att vi står fria från euron. Många av våra handelspartner ligger också utanför eurozonen. Av den svenska exporten går omkring 55% till EU, men mindre än 40% till euroländerna (källa: Kommerskollegium). Av Sveriges fem största handelspartner är bara en, Tyskland, ett euroland. De andra, USA, Norge, Danmark och Storbritannien, har inte euron. En intressant utveckling är att den andel av Sveriges totala export som går till EU-området långsamt sjunker. 1995, vårt första år i EU, gick omkring 60% av vår export till andra länder i unionen, sedan dess har andelen sjunkit till 55%.

Vi slipper växla

Ett annat vanligt argument för euron är att vi inte behöver växla pengar när vi reser till andra euroländer. Vissa EMU-anhängare försöker till och med förminska hela frågans betydelse till en fråga om valutaväxling eller inte. De ekonomiska vinster som sker för att vi slipper växla pengar när vi reser är små, de motsvarar på sin höjd någon hundralapp per svensk och år. När företag växlar och för över valutor så sker det elektroniskt utan de kostnader som privatpersoner har.

Kostnader för att växla pengar minskar. En viktig orsak till det är ett EU-direktiv som trädde i kraft 1 juli 2002. Enligt det direktivet får man inte ta ut högre avgifter vid bankomatuttag i andra EU-länder än i hemlandet oavsett vilken valuta man har. Vi kan använda våra kontantkort, kopplade till kreditkort, direkt i bankomaten i ett euroland utan att det innebär någon extra kostnad för själva växlingen. Sannolikt kommer andra betalningsmedel än kontanter att bli än vanligare framöver. Därmed minskar också kostnaden för att växla kontanter.

Euron ger också en växlingskostnad. Själva bytet av valuta är mycket dyrbart; enbart för den svenska banksektorn beräknas kostnaden till fyra miljarder kronor. Det är inte bara sedlar och mynt som ska bytas utan även automater av olika slag. I euroländerna fick en stor del av kostnaden bäras av bankerna som i slutändan vältrar över den på sina kunder.

”Gör tankeexperimentet att 15 goda vänner enas om att gå samman i en klubb med gemensamma regler för privatekonomi. Ingen tillåts skuldsätta sig utöver vad stadgarna tillåter, ingen tillåts öka sina utgifter utöver en viss nivå, och så vidare. Och ingen tillåts lämna klubben. Finns det någon som tror att vänskapen skulle stärkas av ett dylikt arrangemang?”

Stefan de Vylder,
nationalekonom,
i Göteborgs-Posten 22/10 -02

Ger euron fred?

Ett av de mer idealistiska argumenten för euron är att den skulle skapa fred. En lite mer krass analys av orsakerna till väpnade konflikter visar att en gemensam valuta i sig knappast förhindrar krig. Tvärtom utspelas flertalet av de krig som pågår runt om i världen inom samma valutaområde. Det finns knappast någon som påstår att det faktum att man har rubel också i Tjetjenien minskar stridigheterna eller att Palestinakonfliktens lösning hänger samman med valutan. Krig och konflikter har helt enkelt andra orsaker. Krigsriskerna i Europa varken ökar eller minskar beroende på om vi ansluter oss till euron eller inte.

Vi måste vara med för att påverka?

Liksom i debatten om EU-medlemskapet framförs det att vi bör gå med i valutaunionen för att kunna påverka politiken. Men det är ett argument som inte tål närmare granskning. Genom medlemskapet i EU fick Sverige röster i rådet och platser i EU-parlamentet, men över EMU finns inget demokratiskt inflytande. Politiken finns inskriven i fördraget och ECB får inte lyssna på folkvalda. Därmed har inget land, oavsett om det har euron eller inte, rätt att påverka valutapolitiken som ECB sköter om. Det är inte speciellt sannolikt att fördragets kapitel om EMU kommer att ändras. Om det mot förmodan skulle ske har alla EU-länder, oavsett om de anslutits till euron, samma inflytande. Sverige har lika stor makt över EU-fördragets regler om EMU som euroländer, trots att vi står fria från valutaunionen.

Även EUs finansministrar, samlade i Ecofinrådet, fattar viktiga beslut om den ekonomiska politiken i unionen. I det rådet deltar Sverige som alla andra EU-länder. Men det finns också ett informellt råd, Euro X, där bara finansministrarna från euroländerna deltar. Tanken är att de ska behandla frågor som direkt berör valutaunionen och dess effekter. I Euro X deltar inte Sveriges finansminister. Det är också helt logiskt eftersom vi inte deltar i valutaunionen och för att vi inte vill underordna vår ekonomiska politik under EU allt för mycket. Euro X kan dock inte fatta några beslut, det kan bara Ecofinrådet göra, och där finns det svenska ministern med. Det har funnits farhågor om att Sverige utestängs från viktiga diskussioner och förberedelser inför beslut om vi inte ingår i Euro X. Men hittills har Euro X mest utmärkt sig för att man inte klarar av att samla sig kring några beslut eller ståndpunkter av större betydelse. Den svenske finansministern, Bo Ringholm, har också påpekat att han inte anser att Sverige har tappat inflytande för att han inte deltar på Euro X möten.

Det finns debattörer som hävdar att Sverige skulle tappa inflytande i EU på andra politiska områden för att vi står fria från euron. Men Sveriges inflytande i EUs institutioner påverkas inte av vårt beslut om eu-

"Ni förstår ju själva. När de stora ringar, vill man ju ställa upp"

Göran Persson
i Svenska Dagbladet 17/4 -00

ron. Danmark är det enda land som i folkomröstning har bestämt att de ska stå fria från euron. Danmark var ordförandeland i EUs ministerråd under sista halvåret 2002. Efter halvåret öste andra länder beröm över Danmarks sätt att leda EU. Landet bedömdes ha haft mycket stort inflytande på EUs utveckling, inte minst över hur unionens utförhandlingar med ansökarländerna avslutades. Att Danmark står fria från euron påverkade inte deras inflytande i EU. Även EU-kommissionärer har avfärdat tankarna på att Sverige skulle tappa inflytande utan euron. De som talar om att vi ska ansluta oss till euron för att påverka EU menar ofta i praktiken istället att vi ska anpassa oss till de stora EU-länderna och inte ta självständiga beslut. Det är motsatsen till att påverka.

Euron, ett vapen mot spekulanterna?

En intressant fråga är om euron minskar valutaspekulationen. Möjligheten att spekulera mellan de olika euroländernas valutor finns naturligtvis inte längre med valutaunionen. Men euron handlas på valutamarknaden precis som andra valutor och det spekuleras i eurons värde som mot andra valutor. EMUs regelverk förbjuder åtgärder som hindrar den fria rörligheten för valutor. Undantag kan bara göras i mycket speciella fall. Detta regelverk hindrar EMU-länderna att vidta åtgärder mot spekulering. EU-kommissionen har också, när jag frågat dem, hävdad att en omsättningsskatt på valutahandel, en så kallad Tobinskatt, inte är förenlig med EMU. Tobinskatten är ett förslag om att med en mindre avgift på valutaväxling dämpa den valutaspekulation som idag är mycket omfattande.

Sedan många år tillbaka sker merparten av valutarörelserna mellan tre stora valutablock, dollar, yen och D-mark/euro. Euron har efter genomförandet övertagit D-markens roll. Spekuleringen mellan de valutor som ersattes av euron var en liten del av den totala valutahandeln. Därför har den globala valutaspekulationen inte påverkats speciellt mycket av eurons genomförande.

Ibland används valutakrisen för den svenska kronan 1992 som ett argument för EMU. Men den krisen är snarare ett argument mot euron. Om Sverige inte

hade kunnat övergå till rörlig kronkurs 1992 hade vi drabbats av en ännu djupare kris och högre arbetslöshet än vad som skedde eftersom vi hade en valuta som var tydligt övervärderad. Försvaret av den fasta kronkursen innebar att det flöt ut 158 miljarder kronor ur Sverige bara den sista veckan innan växelkursen släpptes fri. Detta trots en ränta på 500%. Det skedde för att man försvarade en fast växelkurs, det kan inte ske vid en rörlig växelkurs som inte behöver försvaras genom stora stödköp av kronor och räntechocker såsom skedde 1992. Kronförsvaret och den fasta växelkursen 1992 var en direkt anpassning till det kommande EU-medlemskapet och EMU. Det kostade Sverige mycket pengar och många arbetstillfällen. EMU har redan stått oss dyrt. Under två år före en övergång till euron måste Sverige ha fast växelkurs. Då ökar risken för spekulation mot kronan och högre ränta när en fast kronkurs ska försvaras.

Arbetslöshet och välfärd

För att locka vänsterväljare att rösta för euron kommer sannolikt socialdemokratiska euroanhängare påstå att EMU ger oss större möjligheter att bekämpa arbetslösheten och få bra välfärd. För sådana påståenden finns ingen grund, de är tom retorik. Arbetslösheten i euroområdet är dubbelt så hög som i Sverige. Utan en egen valutapolitik får vi svårare att bekämpa arbetslösheten. Eftersom vi har en bättre ekonomisk utveckling än euroområdet kan man inte heller hävda att vi får en ekonomisk fördel som ger oss större resurser till välfärden. Hög sysselsättning och välfärd är inte ens några viktiga mål för EMU-politiken. Skillnaden mellan retorik och verklighet blev tydlig på den socialdemokratiska partikongress i mars 2000 som beslöt att partiet skulle förordas ett full medlemskap i EMU. De socialdemokratiska ombuden röstade på kongressen för att man skulle ställa villkor på att ECB skulle kontrolleras demokratiskt och att låg arbetslösheten skulle sättas före inflationsmålet. Då grep Göran Persson in och förklarade att dessa villkor i praktiken innebar ett nej till EMU. I nästa votering ändrade kongressen sitt beslut och sa nej till de två villkoren.

Ränta, investeringar, inflation och tillväxt

Kärnan i ja-sidans argumentation kommer sannolikt att vara löften om en bättre ekonomisk utveckling med euron och hot om elände och tillbakagång om vi väljer att fortsätta stå fria. De kommer att lova lägre ränta, högre tillväxt, lägre inflation och fler investeringar.

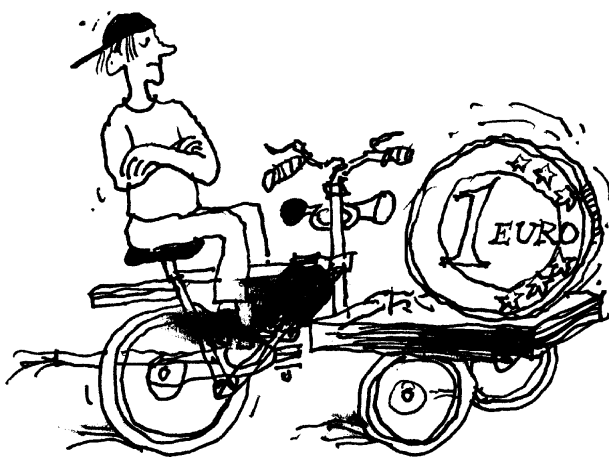
Inflationen är lägre i Sverige än i euroområdet. Med en nationell räntepolitik har vi också kvar ett verksamt vapen för att bekämpa inflationen. Idag har länder som Irland och Portugal en hög inflation men de kan inte bekämpa den med en nationell räntehöjning.

Räntorna i Sverige är lite högre än i euroområdet. Men sedan eurons start har skillnaderna för det mesta varit lägre än tidigare. Sverige har stabila räntor som inte är speciellt höga. Det är dock inte alltid ett bra tecken att ha låga räntor. Japan har nästan nollränta men landet befinner sig sedan flera år i ekonomisk stagnation. Norge har höga räntor eftersom man har en överhettad ekonomi som växer.

Sverige har ett nettoinflöde av utländska investeringar. Det är mer än vad många euroländer har. Investeringar görs där investerarna kan räkna med att få god avkastning på sina pengar. För att bedöma det är flera saker viktiga. Inget tyder på att valutaunionen är en avgörande faktor för besluten om var man investerar.

Tillväxten i Sverige är högre än genomsnittet i EU. Flera euroländer, inte minst Tyskland, brottas med mycket låg tillväxt. Riksbankens fjärde kvartalsrapport 2002 beräknar att tillväxten samma år var 1,5 % i Sverige medan den var 0,8 % i euroområdet. För år 2003 beräknade samma rapport tillväxten i Sverige till 2,1 % medan den förväntades bli 1,8 % i euroområdet.

Det finns all anledning att ha is i magen när ja-sidan kommer med hot och löften på det ekonomiska området. All vår erfarenhet av euron talar för att de fått fel i sak. Varför skulle de ha rätt nu?

Det finns inte ett alternativ, det finns många!

Vad händer när vi tackat nej till euron? Hur ser alternativet till EMU ut? Faktum är att det inte finns ett enda alternativ till EMU, det finns flera. Det är också en av de stora fördelarna med att stå fri från euron. Vi kan via våra demokratiska val välja olika inriktningar på den ekonomiska politiken även i framtiden. Med ett nej försvarar vi vår demokrati. Därför är det också helt logiskt att människor med olika politiska värderingar vill stå fria från euron.

Man ska inte glömma att vi redan lever med ett alternativ till euron, den svenska kronan med rörlig växelkurs. Erfarenheterna från att stå fria från euron är goda. När vi röstat nej till euron innebär det att vi tackar nej till en förändring och fortsätter med den modell vi har. Men vi har också valfrihet inför framtiden.

De omedelbara förändringarna när vi röstat nej blir med all sannolikhet små. Det visar inte minst erfarenheterna från omröstningen i Danmark 2000 när nej-sidan vann. Inför omröstningen hade EMU-anhängarna hotat med stora ekonomiska problem efter ett nej. Arbetsstillfällena skulle försvinna ur landet och investeringarna minska. Danmark skulle bli utfrysad och tappa inflytande i EU. Inget av detta visade sig vara sant. Effekterna av nej-rösten i Danmark var påfallande odramatiska. Med all sannolikhet kommer samma typ av hot att framföras inför den svenska omröstningen. Men ja-sidan har redan fått fel. De fick fel när de sa att vi skulle drabbas negativt när vi inte låste vår växelkurs till euron 1999. De fick fel i Danmark. Det är EMU-anhängarna som måste bevisa varför deras alternativ är bättre än det vi redan har.

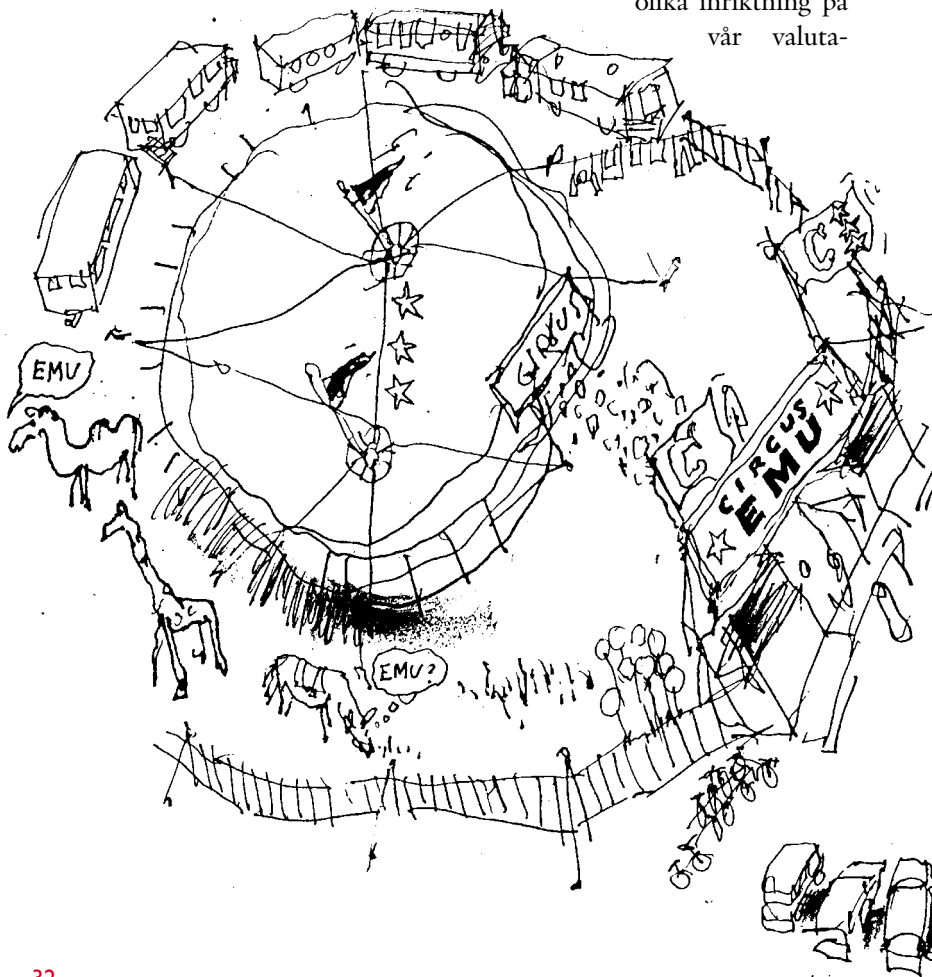
Sverige har, till skillnad från Danmark och Storbritannien, inget juridiskt undantag från euron och delar av EMU. Efter att vi röstat nej till EMU kommer med all sannolikhet ett sådant undantag att förhandlas fram och formaliseras med de andra EU-länderna. Danmark och Storbritanniens undantag ser olika ut. Storbritanniens undantag är mer omfattande, det gäller också viktiga delar av steg två i EMU, kraven man ska anpassa sig till i den ekonomiska politiken

innan valutan genomförs. Efter ett nej i den svenska folkomröstningen bör vi förhandla fram ett undantag där vi står fria från hela EMU-politiken. Men hur omfattande det svenska undantaget blir avgörs sannolikt först efter folkomröstningen.

Fast eller rörlig växelkurs?

Den svenska kronan har nu en rörlig växelkurs. Med euron avskaffar vi vår valuta och vår egna valutapolitik för all överskådlig framtid. Under olika perioder i vår historia har olika politiska bedömningar eller ekonomiska realiteter lett till

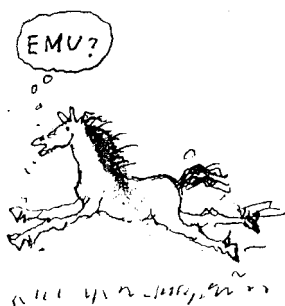
olika inriktning på
vår valuta-

politik. Tidigare har Sverige i perioder också haft olika typer av låst växelkurs. Även om den rörliga växelkursen har fungerat bra de senaste åren så kan man inte utesluta att vi vill ha en fast växelkurs någon gång i framtiden. Danmark har exempelvis valt att binda sin valuta till euron trots att de inte ingår i valutaunionen. Men vi kan bara välja olika inriktning på vår valutapolitik i framtiden om vi tackar nej till euron. Genom historien har vi haft olika lösningar, det pekar mot att det kan vara klokt att inte låsa sig för en enda möjlig politik i framtiden.

Måste vi lämna EU, kan vi lämna EU?

Folkomröstningen handlar om EMU, inte om Sveriges medlemskap i EU. Ett nej innebär att vi är kvar som medlemmar i EU. Det var också en självklarhet när danskarna röstade nej. Det finns inget som tvingar ett land som står fritt från euron att lämna EU. Sakerligen kommer delar av ja-sidan att försöka påskina att det svenska medlemskapet i EU hotas med ett nej. Detta för att få den som är för EU men mot EMU att ändå rösta ja. Men det är helt logiskt att man kan vara för medlemskapet i EU men mot EMU. Man kanske tycker att fördelarna med EU överväger nackdelarna, samtidigt som man inte vill att EU ska bli en superstat eller inte är beredd att ta de ekonomiska riskerna med euron. Sannolikt är en mycket stor del av de svenska EU-anhängarna mot att allt för mycket makt samlas i Bryssel och att Sverige reduceras till en delstat i den stora EU-staten. De väljarna har all anledning att rösta nej till EMU.

Ett ja till EMU innebär också ett ja till fortsatt EU-medlemskap. Samtidigt innebär ett ja till euron att Sveriges möjligheter att någon gång i framtiden lämna EU sannolikt är borta om inte hela unionen bryter samman. Det finns ingen praktisk möjlighet förutsedd för hur man utträder ur euron. Därför är det naturligt att den som är emot EU-medlemskapet röstar nej till EMU. Dessutom innebär ju EMU att just de mest negativa konsekvenserna av EU blir ännu värre, inte minst bristen på demokrati, centraliseringen av makt och försämringarna i välfärden.

Personligen skulle jag helst se att Sverige lämnade EU. Samtidigt inser jag att det inte uppnås med ett nej till EMU. För att en ny folkomröstning om själva EU-

medlemskapet ska kunna anordnas krävs att ett EU-kritiskt parti föreslår det i riksdagen, vilket inte är helt osannolikt efter ett nej till EMU. Men det krävs också att riksdagens majoritet röstar för en sådan omröstning och det är dessvärre osannolikt att moderater och socialdemokrater kommer att göra det. Därefter krävs naturligtvis också en folkmajoritet för utträde ur EU.

Vår vision

Det finns olika alternativ om vi står fria från euron. Ytterst är det väljarna som ska avgöra vilken politik vi ska ha. Om vi i Sverige röstar nej så visar vi andra länder i EU, inte minst de nya medlemsländerna, att även de kan välja att säga nej till allt för mycket centralstyre i unionen. Precis som när Danmark röstade nej till Maastrichtfördraget 1992 så kan ett svenskt nej till euron ge en välbehövlig injektion av kritiskt tänkande och debatt om EUs framtid. Om vi står fria från euron kommer det med rätta att uppfattas som en stark folklig kritik mot planerna på en EU-stat.

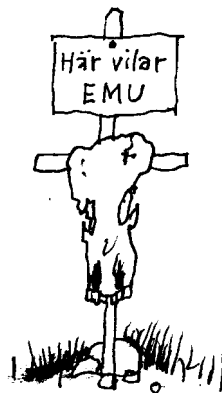
Som socialist och vänsterpartist tycker jag att vi ska använda den frihet som vi får utanför EMU på ett maximalt sätt. På så vis kan vi också genom vårt exem-

"EMU är en dum konstruktion som förmodligen spricker."

Förre LO-ekonomen
P-O Edin i Affärsvärlden
20/3 2002

pel påverka utvecklingen i fler länder. Ett nej till euron är ett ja till något bättre. Det är ett ja till att sätta kampen mot arbetslösheten främst. Det behövs verkligen länder som visar att det går att pressa tillbaka den massarbetslöshet som dominerar dagens EU. Det är ett ja till en stark välfärdspolitik. Vi kan visa att en stark välfärd och en stark

ekonomi går utmärkt att kombinera. Det är ett ja till ett internationellt samarbete mot den globala valutaspekulationen, i stället för att släppa spekulanterna fria. Det är ett ja till att återigen göra det möjligt för våra folkvalda att sätta politiska mål för valutapolitiken. Det är ett ja till att väljarna fortfarande har rätt och möjlighet att styra den framtida ekonomiska politiken. Det är ett ja till samarbete mellan demokratiska länder – men ett nej till EU-staten.

Röda EU-tema nr 1; *EMU: fakta, argument och myter*, är skriven av Jonas Sjöstedt som sitter i EU-parlamentet för Vänsterpartiet sedan 1995. Han bor i Umeå i Västerbotten. Vill du ha mer information om Vänsterpartiets arbete i EU-parlamentet, EMU och andra EU-frågor så besök Jonas hemsida, www.jonassjostedt.com. Där finns också denna skrift i elektronisk version.

Fler exemplar kan beställas utan kostnad från jsjostedt@europarl.eu.int

GUE/NGL

Europeiska förenade vänstern/Nordisk grön vänster

Parlamentariska gruppen · EUROPAPARLAMENTET